

מדעי החברה

לא נולדתי "רונן", הוסללתי להיות כזה: האם אנשים נעשים דומים לשמם עם השנים?

בניסוי שערכו חוקרים ישראלים התברר שאנשים יודעים להתאים שם לתמונת פנים של אדם לא מוכר, אולם רק כשמדובר בתמונות של מבוגרים. לדבריהם, הפנים שלנו משתנים לאורך זמן בצורה שתואמת סטריאוטיפים חברתיים, בתהליך שמעיד על עוצמת ההשפעה של ציפיות חברתיות

נדעון לב

התראות במייל

2024 ביולי 17 • 15:19

הוויכוח על היחס בין תורשה לסביבה הוא עתיק יומין. אך בעוד שהשפעת התורשה פשוטה יחסית למדידה, את השפעת הסביבה קשה מאוד לנטרל ולמדוד באופן אמפירי. מחקר חדש, שטוען כי הצליח לעשות זאת, מציג את עוצמתה של ההסללה החברתית ומראה כי השפעתה כה רבה, עד שהיא יכולה אפילו לשנות את מראה פניו של אדם.

לפני שבע שנים גילו ד"ר יונת צוובנר ופרופ' יעקב גולדנברג מאוניברסיטת רייכמן, תוך שיתוף פעולה עם פרופ' רותי מאיו מהאוניברסיטה העברית, תופעה מפתיעה מאוד: אנשים יודעים לציין את שמותיהם של אנשים אחרים על סמך מראה פניהם בלבד. כאשר החוקרים הציגו למשתתף בניסוי תמונה של אדם שאינו מוכר לו, ולצדה ארבעה שמות - שמו של האדם ושלושה נוספים שנבחרו באקראי - השם האמיתי נבחר בממוצע ב-32% מהמקרים ולעתים אף ב-40% מהמקרים - הרבה יותר מ-25% שניתן להשיג בניחוש מקרי.

אפקט דומה נמצא כאשר התמונות היו של אנשים בעלי מוצא דמוגרפי וגיל דומים, כך שמשותפים אלה לא יכלו לרמז למשתתפי הניסוי על השם המתאים לתמונה.

מכאן ניתן היה להסיק שבמראה הפנים של אדם טמון מידע על שמו. אבל מה מביא לכך? האם אנשים בוחרים לתינוק שם שנראה מתאים למראהו, או שמא התהליך הפוך? עם השנים וההתפתחות, פניהם של גברים ונשים הולכים ונעשים מתאימים יותר לשם שנתנו להם הוריהם?

צילום: תמונות מתוך המחקר

כדי להשיב על השאלה תכננו החוקרים מחקר נוסף. במחקר הנוכחי התבקשו ילדים בני 9-10 ומבוגרים להתאים פנים ושמות של ילדים ושל מבוגרים. נמצא שגם הילדים וגם המבוגרים ידעו היטב להתאים את שם האדם לפניו כשהוצגו להם תמונות של מבוגרים, אבל לא כשהתמונות היו של ילדים. כמו שאמר ג'ורג' אורוול – "בגיל 50 לכל אדם יש את מראה הפנים שהוא ראוי לו". אבל לא בגיל צעיר הרבה יותר מכך.

בחלק נוסף של המחקר נעשה שימוש במערכת למידת מכונה, שאליה הוזן מאגר תמונות גדול של פנים אנושיות. המחשב זיהה כי פנים של מבוגרים בעלי אותו שם דומים זה לזה באופן מובהק יותר מפנים של מבוגרים עם שם שונה. לעומת זאת, לא נמצא הבדל במידת הדמיון בין ילדים בעלי שם זהה וילדים ששמם שונה.

ד"ר צוובנר. אפקט הדמיון בין מראה הפנים לשם הוא תוצר של נבואה שמנשימה את עצמה

שני הניסויים כללו שלב נוסף, שבו הוצגו לנבדקים פנים של ילדים, וכן פני ילדים כפי שהם צפויים להיראות בבגרותם על פי מודל בינה מלאכותית. גם במקרה הזה, כשהנבדקים ראו דיוקן "מבוגר" של ילד - לא נמצא דמיון בין שם לתמונה. "ממצאים אלה מציעים כי ההתאמה בין השם של אדם לדיוקנו לא נובעת רק מתהליך ההתבגרות של מראה הפנים, אלא שהחיים עצמם משנים את מראה הפנים באופן שיתאים לשם", אומרת מאיו.

המחקר, שבו השתתפו גם נעה גרובגלד מהאוניברסיטה העברית וד"ר מושיק מילר מאוניברסיטת רייכמן, פורסם השבוע בכתב העת [PNAS](https://www.pnas.org).

לדברי החוקרים, אפקט הדמיון בין מראה הפנים לשם הוא תוצר של נבואה שמגשימה את עצמה. הפנים משתנים לאורך זמן בצורה שתואמת את הסטריאוטיפים החברתיים שמקושרים לשם, בתהליך שמעיד על עוצמת ההשפעה של ציפיות חברתיות. מאיו הסבירה שציפיות אלה יכולות להשפיע באופן ישיר על בחירה של תסרוקת, משקפיים, איפור וכדומה. באופן עקיף יותר, ציפיה מילד ששמו גיל, למשל, להיות שמח יותר עשויה להוביל אותו לצחוק יותר, וכך נוצרים בפניו יותר קמטי חיוך מאשר קמטי זעף.

צילום: תמונות מתוך המחקר

צוובנר סיפרה שבמחקר הראשון בוצעו ניסויים רבים כדי לוודא שיש ממש באפקט הלא צפוי. "המאמר החדש מראה את המשמעות הרחבה של האפקט המפתיע הזה. הראינו שיש הבניה או הסללה חברתית, משהו שעד היום היה כמעט בלתי אפשרי לבחון באופן אמפירי. אם ילדות משחקות בבובות, למשל, האם זה בגלל נטייה מולדת או מכיוון שמעודדים אותן לזה? קשה לבדוק זאת בניסוי".

לדברי צוובנר, השם משפיע על מראה הפנים באמצעות סטריאוטיפים חברתיים, ולסטריאוטיפים יש מגוון מקורות. אחד מהם הוא שמות שמקושרים לאנשים ידועים ("אם אומרים 'בר', אנשים מדמיינים אשה יפה"); מקור שני קשור למשמעות השם ("ילדה שקוראים לה 'ג'ווי', מגיל צעיר הסביבה תתייחס אליה כשמחה יותר"); מקור שלישי הוא קונוטציה שמקושרת לשם ("למשל שמות תנ"כיים, שמתחברים לסיפור ידוע"); ולבסוף, יש סטריאוטיפים שמתקשרים לפונטיקה של השם ("אם משווים 'בוב' ו'טים', הרי שבוב נתפש כשם יותר 'מעוגל' מאשר טים").

"המחקר מראה בפעם הראשונה שההסללה החברתית כל כך חזקה, שהיא יכולה להשפיע על המראה של האדם", מסכמת צוובנר. "מתוך זה אפשר לשער את כוח ההשפעה של משתנים משמעותיים יותר מהשם, כמו מגדר או מוצא אתני, על מי שאנשים גדלים להיות".

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו
מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ